

SZERKESZTETTE: KASZA GEORGINA

Változó regionális szerepben a felsőoktatás

BESZÉLGETÉS BALÁZS ÉVÁVAL, AZ OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET OKTATÁSKUTATÓJÁVAL ÉS CSATÁRI BÁLINTTAL, AZ MTA REGIONÁLIS KUTATÁSOK KÖZPONTJA ALFÖLDI TUDOMÁNYOS INTÉZETÉNEK KUTATÓJÁVAL

” Milyen szerepet tölthet be a felsőoktatás a regionális fejlődésben? Milyen előzményekre vezethető vissza a felsőoktatás és a régiók kapcsolata? Mik a problémák? Milyen fejlesztéspolitikai irányok vannak ma hazánkban? E kérdésekre is választ ad a következő beszélgetés, amelyben egy oktatáskutató és egy regionális kutató véleményével, illetve megbízható adatok segítségével szeretnénk a témát közelebb hozni és további, szélesebb körű párbeszédet kezdeményezni. ”

F.M.: Az elmúlt években a felsőoktatás és regionalitás kérdésköre fokozottan előtérbe került; hazai és nemzetközi szinten egyaránt. Milyen okai vannak ennek?

BALÁZS ÉVA: Én azt gondolom, hogy a közvetlen kiváltó ok az uniós kihívás, hiszen az EU a strukturális és kohéziós politikáját alapvetően regionális szintre helyezi. Ez a támogatási politika – ami nagyon komplex dolog – a nemzetállami érdekek egyfajta háttérbe szorítása érdekében is fókuszálódik az országos alatti szintre; ez fejeződik ki a „Régiók Európája” uniós törekvésében is. Másfelől – azt hiszem, hogy a felsőoktatás és a regionális fejlődés szempontjából ez a lényegesebb dolog – a gazdasági és a társadalmi fejlődés számos elmélete és empirikus vizsgálata mutatott rá arra, hogy nagyobb térségi léptékben történik olyan minőségi változás, amely

a versenyképességet és a társadalmi kohéziót egyaránt képes erősíteni.

F.M.: Milyen történelmi előzményei vannak a felsőoktatás és a régiók kapcsolatának?

B. É.: A felsőoktatás hatása a regionális fejlődésre nem új jelenség. A kora keresztény kori irkolostorokban működő „tudásközpontok” – ma így neveznénk őket – Európa hihetetlenül innovatív részévé tették ezt a periferikus régiót. Hasonló jelenség figyelhető meg a reneszánsz kori egyetem kialakulásával, amelyek Közép-Itáliában regionális szinten szerveződtek. Itt nagyon jól lehetett látni a térségi kultúra kisugárzását, egyfajta kölcsönhatást az egyetem és a társadalom között, amely kb. másfél évszázadig állt fenn. A nemzetállamok létrejöttével a központosító törekvések kerültek előtérbe,

ugyanakkor ennek a felsőoktatás fejlődésében szintén megvolt a maga szerepe: megerősítette a nagy egyetemet. A II. világháború után, főleg a 60-70-es évektől az európai országok regionális fejlődésében az egyetemek fejlesztése kifejezetten előtérbe került. A 60-as években ez figyelhető meg Angliában, ahol a felsőoktatási expanziót a regionális fejlesztéssel kötötték össze, és az új intézmények szerepet kaptak a területi egyenlőtlenségek csökkentésében. A 70-es években Németországban ment végbe ez a folyamat. A felsőoktatás-hiányos rurális bajor területeken és az ipari szerkezeti válsággal sújtott Ruhr-vidéken létesített új intézmények funkciója – a regionális gazdaságfejlesztéshez kapcsolódóan – a magas szintű szakmai képzés és a felsőfokú szakképzés volt.

F.M.: A XX. század második felétől a felsőoktatási intézmények és a regionális fejlesztés kapcsolatának egyik újabb megközelítése a tanulói régiók elmélete.

B. É.: Igen, érdemes behozni a tanulói régiók elméletét, amelyet egyesek paradigmának tartanak. Ennek lényege, hogy egy régió fejlődésének középpontjában a tanulás áll. Itt a legszélesebb értelemben vett társadalmi tanulásról, illetve a tanulásról mint egyfajta létformáról van szó, de ennek élére állhat az oktatás, adott esetben a felsőoktatás. Valójában a tanuló régió paradigma arra épül, hogy azok a speciális versenyelőnyök, amelyek a lokális vagy a térségi kultúrából származnak, olyan új minőséget adnak, amely globális szinten is versenyképessé teheti a régiót. Ennek egy másik dimenziója, amelyet a fejlesztéspolitika tudatosan igyekszik felhasználni, az, hogy amennyiben a térségi potenciálok és sajátosságok az adott közösség számára ismertek, és konszenzus van abban, melyek is a térségi értékek és mik a problémák, akkor a fejlesztések valójában nemcsak a versenyképességet szolgálják, hanem egyfajta társadalmi kohéziót is.

F.M.: Milyen történelmi előzményei vannak a felsőoktatás és a regionális fejlesztés kapcsolatának hazánkban?

CSATÁRI BÁLINT: Tényleg fontos kiemelni, hogy nem teljesen új ez a gondolat hazánkban sem. Ha például az

Alföldet nézem, régióink fejlődésében szinte Tessedik Sámuel óta nagyon fontos szerepet játszott a felsőoktatás. A debreceni kollégium, majd az egyetem, a szegedi egyetemmel együtt, de gondolhatunk a tájintézetekre, főiskolákra is, melyek létrehozásával egykoron tulajdonképpen az egész Alföld társadalmi-gazdasági fejlődését alapozták meg. Ezek bizony jó száz évvel ezelőtt mind kiválóan működtek. Talán a maihoz képest éppen az az a különbséggel, hogy ezek az intézmények sokkal jobban „be voltak ágyazódva” az adott regionális közegbe. Ma Magyarországon sajnos a felsőoktatási intézmények efféle „organikus” beágyazottsága a regionális intézményrendszer vagy a regionális fejlődést tekintve nincs megfelelő módon megoldva, megszerveve.

F.M.: Mik a problémák? Mik az okai, hogy a hazai felsőoktatás nincs megfelelően beágyazva a regionális fejlesztésbe?

B. É.: Egyfelől van egy kettős kötés. A felsőoktatás az univerzális tudás színhelye és intézménye, tehát az egyetem mindig a világméretű tudás megőrzésére és bővítésére lett létrehozva, és ez ma is az egyik fő funkciója. Másik szempontból, visszautalva a korábbi történelmi példákra, a magas minőség akkor biztosított, ha a helyi térségi kultúrába ágyazódik. Úgy gondolom, a kérdés valóban az, hogy a globalitás és a lokalitás egymás ellentéte vagy

valami módon ez a két dolog össze van kötve.

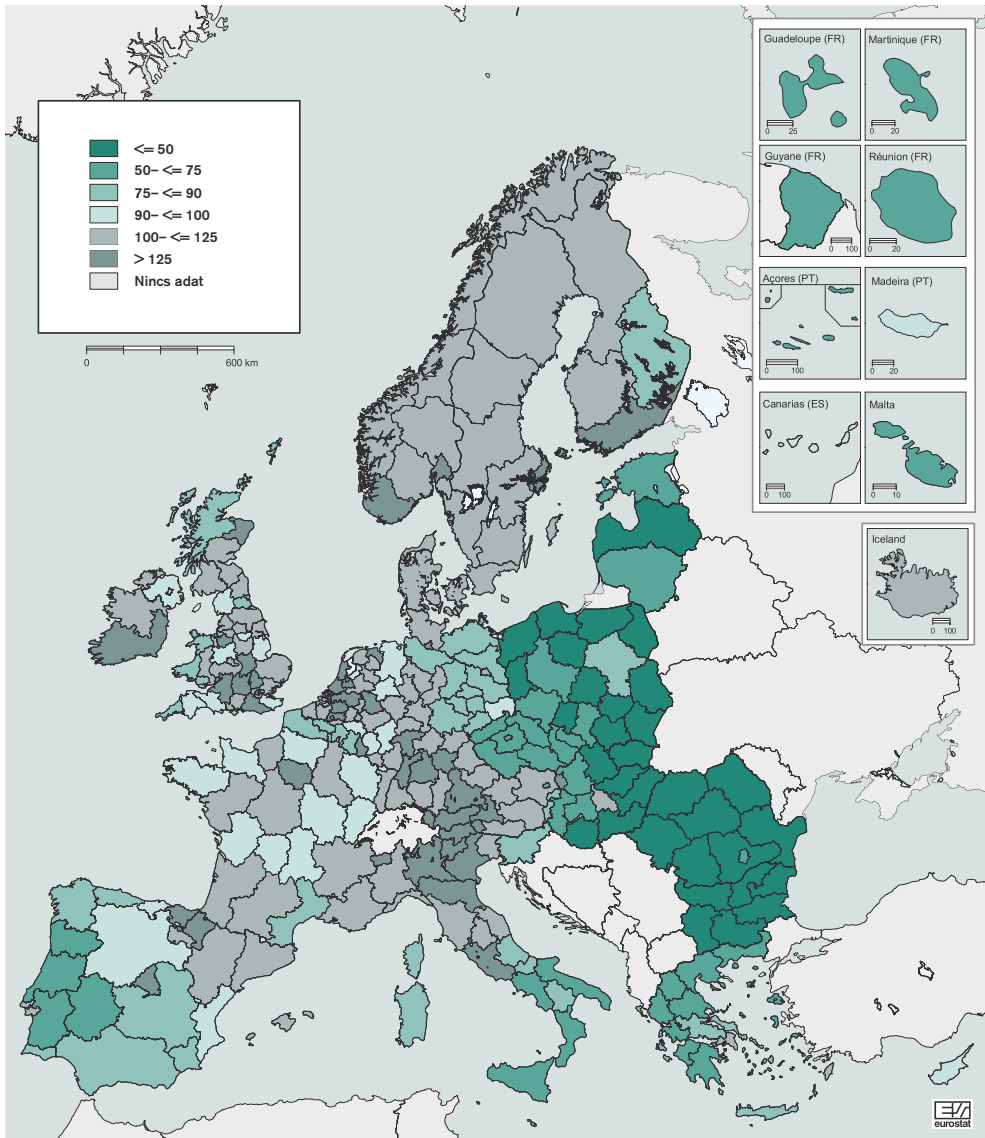
CS. B.: Fontos kiemelni, hogy Magyarországon még nincsenek olyan régiók, amelyek képesek lennének építeni arra, hogy „fenntartanak” egy jó egyetemet, vagy például a regionális gazdaságuk támogatásával egy tudásközpontot. A mi régióink egyelőre csak statisztikai, tervezési, fejlesztési és bizonyos döntéshozatali vagy „pénzosztási” típusú területi egységek. E beszélgetésre készülve végignéztük, hogy a regionális beágyazottság ügye, problémája például hogyan jelenik meg az alföldi egyetemek és főiskolák honlapjain. Egyáltalán megjelenik-e? A válasz lehangoló. Nincsenek vagy alig vannak olyan menüponatok, amelyek helyet adnának például az adott felsőoktatási intézmény regionális kapcsolatai vagy éppen beágyazottsága megjelenítésének. A különböző együttműködésről szóló dokumentumok esetleg egyes hírcsoportokban vagy hírlinkekben található meg. Magyarországon a regionális intézményépítésnek és a regionális beágyazottságra törekvő felsőoktatásnak együtt kellett volna haladnia, s tanulnia azt, hogyan tudnak egymásra építve felzárkózni Európához. Ezzel együtt az is szomorú tény, hogy Magyarországon a területi különbségek folyamatosan növekednek. Több magyar régió található az Unió utolsó húsz leggyengébben teljesítő régiója között.

F.M.: A régió bizonyos szükségleteit mely intézmények jelenítik meg?
 CS.B.: A régió munkaerő-piaci szükségleteit a hivatalos munkaügyi információkon túl a fejlesztési tanácsokban

néhány kamarai képviselő jeleníti meg, de tulajdonképpen ez is meglehetősen áttételes. Szervezett formában nincs is, aki megjelenítse igazán a régiók civil társadalma igényeit.

Bár vannak példák, hogy néhány végzett hallgatónk a civil szférában találnak helyet. Úgy tűnik, hogy a civil társadalomnak is szakemberekre van szüksége, hogy bizonyos társa-

1. ábra. Az EU-átlaghoz viszonyított egy főre jutó GDP 2004-ben NUTS 2 régióként (EU-átlag: 100%)
 (Forrás: Eurostat, 2007)

dalmi feladatokat át tudjanak vállalni. Itt gondolhatunk a helyi közösségek megszervezésére vagy az ún. kulturális-gazdasági működtetésére, amelyek tipikus részei a modern regionális fejlődésnek. Ezen a területen hallatlan sikereket értek el a skandináv államok. Ennek első lépése az volt, hogy deklarálták: az iskolarendszer nem okozhat jelentős társadalmi különbségeket. A második: az adott lokalitással nagyon szerves, organikus kapcsolatban működnek az oktatási intézmények. A felsőoktatás is. *F.M.: Milyen különbségek lehetnek a felsőoktatás és a regionális fejlődés tekintetében az egyes régiók között?*

B. É.: Az egyes magyarországi régiókban az egyetemek nagyon eltérő társadalmi-gazdasági környezetben működnek. Erős, de nem determinisztikus a kapcsolat a gazdasági fejlettség és a felsőoktatás, valamint a kutatás-fejlesztés színvonala között. Például a Dél-Alföldön van egy erős egyetemi központ, valamint egy erős, több lábon álló

kutatási-fejlesztési háttér. Itt szeretném kiemelni, hogy nemcsak az egyetemek az innovációs folyamat központi figurái, hanem a privát szféra kutatási-fejlesztési ráfordításai is fontosak. Sőt nemzetközi kutatási tapasztalatok rámutatnak, hogy a nagy technológiai újítások alapvetően a privát szektor K+F tevékenységéhez köthetők. Visszatérve, e régió regionális fejlesztési stratégiája az, hogy a felsőoktatás és a tudományos kutatás húzóerő szerepét a meglévő potenciálra építve a gazdasági szereplőkkel való együttműködésben próbálja kibontakoztatni. Ugyanakkor a régió társadalmi-gazdasági fejlődésében ennek a hatása – eddig legalábbis – nem érzékelhető. A nyugat-dunántúli és a közép-dunántúli régió – a Bécs–Budapest tengely fejlettségére építve – egyetem nélkül is el tudta érni, hogy az átalakuló magyar gazdaságban viszonylag rövid pangás után egyfajta új lendületet kapott. A nagyrészt alacsony hozzáadottérték-tar-

talmú tevékenységet végző vállalkozásokról azonban már a 90-es évek közepén látszott, hogy nem tartósan maradnak; a gyakran csupán betanítást igénylő munkaerőt tőlünk keletre olcsóbban kaphatják meg. A hosszú távú, magas színvonalú gazdasági fejlődésnek gátjává vált a megfelelő felsőoktatás hiánya. Nem véletlen tehát, hogy a nyugat-dunántúli régió fejlesztési stratégiájának fókuszába került, hogy a felsőoktatást létrehozza és megfelelő módon alakítsa.

CS. B.: Fontos kiemelni, és tipikusan regionális kérdés, hogy Nyugat-Magyarország más. Más a kapcsolatrendszere és más volt a gazdasági alapja. Látható, hogy ott a gazdasági fejlődés váltotta ki a felsőoktatási mozgásokat. Ma már két (és fél) egyetem is van a Nyugat-Dunántúlon. Evvel szemben az Alföldön – történeti folyamatában is – „megfordítva” történt ez a dolog. Tehát az iskolarendszer, vagyis a szellemi, társadalmi fejlődés alapozta meg azt, ami révén a

1. táblázat. Az egy főre jutó GDP és a hallgatók aránya 2004-ben régióként (Forrás: Eurostat, 2007)

	EU-átlaghoz viszonyított egy főre jutó GDP, százalékban (EU-átlag: 100%)	Hallgatók aránya (ISCED 5 és 6) a 20 és 24 év közötti fiatalok viszonyában, 2004
Közép-Magyarország	101,6	94,5
Közép-Dunántúl	61,1	37,6
Nyugat-Dunántúl	66,8	43,7
Dél-Dunántúl	45,6	54,7
Észak-Magyarország	42,5	48,6
Észak-Alföld	41,9	40,6
Dél-Alföld	44,2	50,3

mezővárosok gazdaságilag is felzárkóztak. Úgy tűnik, hogy modellkülönbségek még az országon belül is vannak. Sőt kellene is hogy legyenek. Tudom, hogy az iskolarendszernek egységesnek kell lennie, de ha komolyan beszélünk arról, hogy a különböző régiókban a felsőoktatásnak más-más szerepet kellene kapnia, akkor az érdemi decentralizációnak meg kell történnie. Ha a régióink az osztrák tartományok mintájára „valóságos régiókként” jelennének meg, akkor hamar láthatóvá válna, hogy egy kiváló elképzelés az egyik régióban működőképes, a másikban pedig nem.

F.M.: A felsőoktatás és a régiók kapcsolatáról beszélve lehet-e jó – sajátosan magyar, illetve határmenti – példákat említeni?

B. É.: Egyes határmenti térségekben, például a gazdasá-

gilag talán leginkább pangó Kelet-Magyarországon lehet látni a felsőoktatásnak azt a társadalmi szervező funkcióját, amely tudatosan épít a földrajzi-társadalmi-kulturális hagyományokra, és feladatait a térség igényeihez illeszti.

A Magyarország, Románia és Ukrajna határvidékén kialakuló, ma már a hálózatosodás jeleit mutató egyetemi-főiskolai együttműködések ebben a gazdaságilag pangó térségben a regionális fejlődés alternatív útját jelentik. E régió felsőoktatási intézményei egyaránt szolgálják a térség jövővértelmisségének, politikai elitjének „kinevelését”, a közművelődési funkciót is ellátó felnőttképzést, az elsősorban a régióon belül maradó munkaerőpiachoz való csatlakozást, a helyi gazdasági igényekhez alkalmazkodó

képzési struktúra alakítását. A felsőoktatási intézmények együttműködése és hálózatosodása a térségi identitás újjáépítésében nem lebecsülendő szerepet játszhat.

F.M.: Egyes országokban nagyon jól látható, hogy az egyetemek inkább globális, míg a főiskolák lokális szerepet kívánnak betölteni. Nálunk érezhető-e különbség az intézménytípusok között?

B. É.: Én úgy gondolom, hogy van és kell is lennie különbségnek a felsőoktatási intézmények között, de elsősorban talán nem a főiskolai vagy egyetemi szint a lényeg, hanem az, hogy az intézmény milyen fajta funkciókat tölt be. A felsőoktatás éppúgy nyitott, mint a gazdaság, így az egyetemek legversenyképesebb része a globális vagy nagyregió versenyben játszik szerepet az értelmiségiképzésben, az új

2. táblázat. A felsőoktatási hallgatók száma és kutatás-fejlesztésre vonatkozó területi adatok, 2006
(Forrás: *Kutatás és fejlesztés 2006 és Felsőoktatási statisztikai adatok 2006*)

	Összes hallgató (lakhely szerint, fő)	Nappali tagozatos (lakhely szerint, fő)	Kutatóhelyek száma (db)	A kutató- fejlesztők aránya a K+F szférában foglalkoztatottak viszonyában (százalék)	Tudomány kandidátusa, PhD-fokozattal rendelkezők száma a kutató-fejlesztő helyeken (fő)	K+F helyek ráfordításai (millió Ft)
Közép-Magyarország	129291	66 426	1339	57,9	5939	163 076,2
Közép-Dunántúl	41247	23 982	185	5,6	465	11 336,8
Nyugat-Dunántúl	36501	23 008	210	5,5	546	9431,2
Dél-Dunántúl	36430	21 639	235	7,5	725	6926,1
Észak-Magyarország	48341	27 596	172	4,9	601	7362,9
Észak-Alföld	59955	35 289	310	9,1	1160	18 113,5
Dél-Alföld	50994	30 071	336	9,5	1052	16 941,3
Összesen	402759	228 011	2787	100	10488	237 953,2

Megjegyzés: K+F helyek ráfordításainál régióként be nem sorolható összeg 4765,2 millió Ft.

tudás létrehozásában. A magyar felsőoktatás számára ma az egyik legkomolyabb kihívás, hogy hány intézmény tud majd ilyen szerepet betölteni. Az intézmények – egyetemek, főiskolák – nagyobb része a szűkebb vagy tágabb földrajzi-társadalmi térségbe ágyazódik. Itt a kérdés egyik oldala az, hogy az adott régiónak, térségnek mi a víziója, illetve ebből milyen szükségletek vezethetők le a felsőoktatás felé, a másik pedig, hogy ehhez hogyan kapcsolódik az ott működő intézmény. CS. B.: Úgy tűnik, hogy a főiskolai rendszert, amely

éppen a lokális középvezetők képzéséhez nagyon sok municíót adott évtizedekig, illetve bizonyos regionális „specializációt” is meg tudott jeleníteni (Kecskemét – kertészet, Szarvas – öntözés stb.), a bolognai folyamattal gyakorlatilag meglehetősen kiszorított helyzetbe hozták. Ha a 2007. évi felvételit nézzük, bizony súlyos hátrányba kerültek a nem budapesti, a mi szóhasználatunk szerint vidéki főiskolák. További fontos probléma, hogy bizonyos alapszakokon nagyon sok hallgató van. Kérdés, hogyan lehet őket megfelelő gyakorlathoz, valamint

olyan diplomához juttatni, ami hasznos a hallgató, netán a társadalom és a régió számára is. A főiskolák és a bachelor képzés bevezetése mellett nem gondoltuk át megfelelően például a felsőfokú szakképzést, illetve én túlságosan szétesőnek látom az OKJ rendszerét is. Nagyon progresszív dolog lenne, ha tényleg bárki visszaülhetne 40 éves korában az „iskolapadba”, ahol új információkat kapna, lehetne e-mailen levelezni, okos távoktatást végezni, anyagokat küldeni, feladatokat megoldani; ez kiváló dolog lehetne. S régióként is eltérő megoldásokat hozhatna.

3. táblázat. Az államilag támogatott képzésekre felvettek létszámának változása az elmúlt két évben a fővárosi és vidéki főiskolai intézményekben (Forrás: OFIK)

Intézmény neve	Felvettek 2006		Felvettek 2007		Változás 2006-hoz képest (%)
	Összesen	Állami	Összesen	Állami	
Fővárosi főiskolák					
Általános Vállalkozási Főiskola	845	351	977	409	116,52
Budapesti Gazdasági Főiskola	5541	3207	4853	2993	93,33
Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola	893	202	871	338	167,33
Budapesti Műszaki Főiskola	3370	2519	3562	2514	99,80
Gábor Dénes Főiskola	728	433	576	276	63,74
Harsányi János Főiskola	265	91	349	127	139,56
Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája	676	73	617	141	193,15
Zsigmond Király Főiskola	869	87	998	123	141,38
Vidéki főiskolák					
Berzsenyi Dániel Főiskola	1277	864	1035	579	67,01
Dunajvárosi Főiskola	1416	1005	1226	738	73,43
Eötvös József Főiskola	604	467	348	182	38,97
Eszterházy Károly Főiskola	2602	1718	1942	1285	74,80
Károly Róbert Főiskola	2081	1560	1258	538	34,49
Kecskeméti Főiskola	1164	916	880	628	68,56
Kodolányi János Főiskola	1354	517	1811	524	101,35
Nyíregyházi Főiskola	3285	2217	2325	1298	58,55
Szolnoki Főiskola	1426	1000	937	379	37,90
Tessedik Sámuel Főiskola	1490	1106	722	435	39,33
Tomori Pál Főiskola	129	102	87	54	52,94

F.M.: Milyen akadályok, eszközök gátolják/gátolhatják az egyes szinteken, hogy a felsőoktatási intézmények a megfelelő regionális szerepüket betöltsék?

B.É.: Máiig hiányzó és frissen létrehozott eszközökről van szó, amelyek alkalmazásának még nem ismerjük a határait. A kérdés egyik dimenziója maga a felsőoktatási rendszer, amelyet átalakítása jelenlegi fázisában még nem nagyon tudunk megítélni. Például hogy mi fog történni az intézményrendszerrel a 2007-es új felvételi rendszer bevezetését vagy a most folyó master szak-indítást követő években. Más. Úgy gondolom, egy dolog az egyetemi szakmai autonómia, és egy másik a finanszírozási és irányítási struktúra. Egyébként az egyetemi kormányzás reformját az Európai Unióban is előírják. A hazai felsőoktatási finanszí-

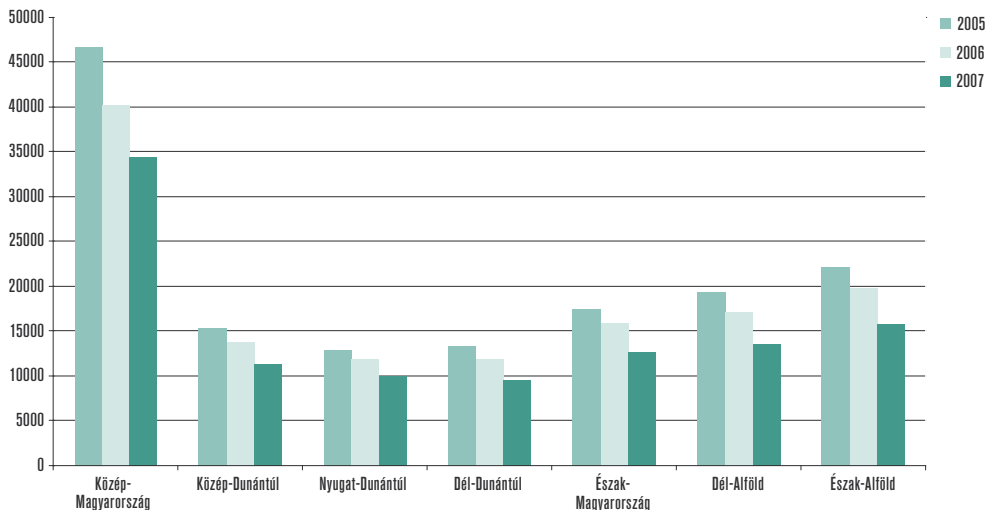
rozási rendszer egyértelműen az állam kezébe adja a lehetőségeket, hogy mi legyen a felsőoktatási intézményekkel. Ez nem teszi lehetővé a regionális felsőoktatás számára például azt, hogy a helyi szükségletekre alapozott igényeket azonosítsa. Hozzá kell tennem, hogy a felsőoktatási törvény módosításában ugyanakkor már van olyan elem, a pályakövetés kötelezettsége, ami – ha pár év után valóban működik majd Magyarországon – visszajelzést fog adni a tervezőknek és a felsőoktatási intézményeknek is. Ilyen értelemben mondjuk egy új eszköz már van, csak még nem működik. A másik maga a regionalitás kérdése. Ahogyan Bálint mondta, nálunk tervezési-statisztikai régiók léteznek, szerves társadalmi kapcsolatok, helyi értékek nélkül. Az EU a régiófejlesztést

támogatja, de hogy mi a régió, abban sem szakmai, sem társadalmi konszenzus nincsen máig; elég csak az egyes régiók központjairól folyó vitákra vagy a régiók körülhatárolására gondolni. A régiók ugyanakkor nagyon sokat tudnak tenni: rengeteg olyan regionális fejlődési példa van, amelyik azt mutatja, hogy a kreatív munkaerő oda megy, ahol meg vannak teremtve az alkotó munka feltételei, a magas szintű életminőség. Vajon az észak-magyarországi régió például viszonylag rövid idő alatt meg tud-e teremteni egy ilyen fajta miliót? Ez nagy kérdés, és csak egy része az, hogy maga a felsőoktatás hogyan tud hozzájárulni mindehhez.

F.M.: Ezek a változások globális kihívások közepette történnek. Milyen hatásokkal kell számolni?

B.É.: A változások jelentős része az uniós, illetve a bolognai

2. ábra. A felsőoktatásba jelentkezők száma régióként, 2005–2007 (Forrás: OFIK)

szabályozásból adódik, ami nyilvánvalóan kihat majd a magyar felsőoktatás átalakulására is. Szakmailag az egyik legfontosabb, változásokat indukáló kérdés, hogy az élethossziglani tanulás paradigmájában milyen szerepet adnak maguknak a felsőoktatási intézmények, és hogyan szeretnék ezt megvalósítani. 2005-ben Magyarország kormánya elfogadta az élethosszig tartó tanulás stratégiáját, így a felsőoktatás számára rengeteg dolog le van írva; mindemellett az élethossziglani tanulás teljesen integrált a strukturális politikába is. Ennek egyik eleme, hogy a képzési bemenetnek, részvételnek, kimenetnek a rugalmassága biztosítva legyen, hogy például a nem-formális tanulás elfogadását az egyetemek is elvállalhatják. A felsőoktatási globalizáció következtében a

mobilitás kérdése is fokozottan előtérbe kerül. A korábbi mobilitási programok tekintetében mi a kelet-közép-európai országok között nem tartozunk a legeredményesebbek közé, de a 90-es évek vége óta ez változóban van. A hallgatói létszám csökkenése, a nemzetközi kihívások és számos nemzetközi felsőoktatási intézmény ittléte miatt a magyar felsőoktatásnak nagy kihívás, hogy a külföldiek jöjjenek ide tanulni.

F.M.: Milyen problémák fordulnak elő még?

CS. B.: Szerintem regionális szinten hiányzik a megfelelő társadalmi tőke és az a vállalkozói gondolkodás, összefogás, amely települések, térségek, régiók kulturális és szellemi építésével is foglalkozik. Ezek nélkül Magyarországon regionális kiegyenlítődség nem fog bekövetkezni.

Alulról, a régióból nézve, tanulmányozva a következő időszak régiós operatív programjait, azt látjuk, hogy mind a hét régiónál célkitűzésként első helyen van feltüntetve a „versenyképesség”. De hát az abszolút nyilvánvaló, hogy nem lehetséges, hogy minden régiókn egyformán, mindenben versenyképes legyen. Ez nem jelenti azt, hogy amelyik a most következő öt évben nem versenyképes, az öt év múlva nem lehet. Mint említettem, hiányzik Magyarországon az erről való közös, átfogó lokális és regionális gondolkodás. A versenyképességhez való eljutásnak vagy egyáltalán a társadalmi versenyképességnek, illetve a regionális vagy gazdasági versenyképességnek volnának olyan szegmensei, amiket sokkal jobban lehetne hangsúlyozni. Ez is egy olyan általános

3. ábra. A regionális politika és az ágazati politikák viszonya (Forrás: Rechnitzer János előadása)

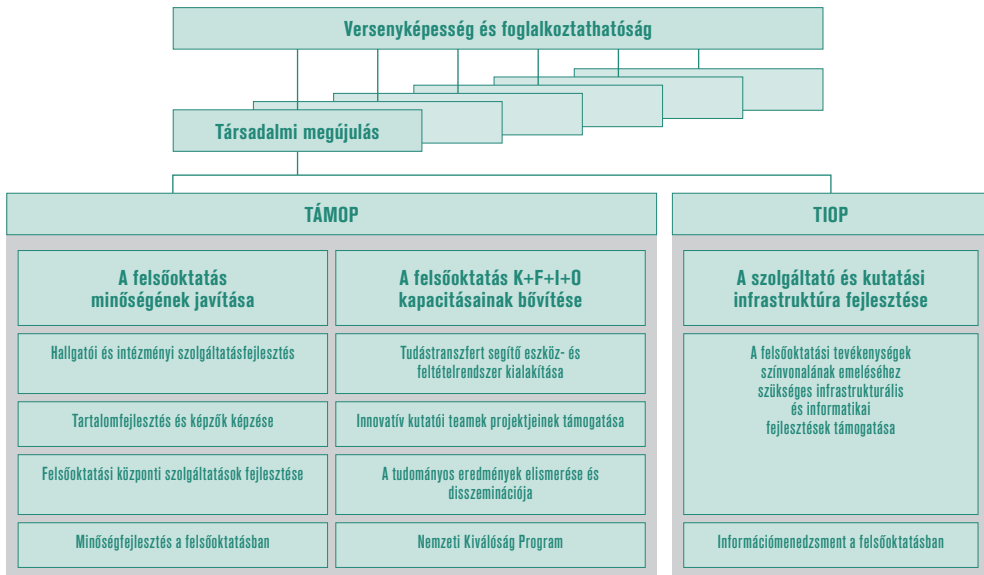
regionális probléma, amihez bizony szakemberek sokasága kellene. Rengeteg olyan tényező van, ami hosszabb távon tudna csak versenyképességet biztosítani, például éppen az egyetemek segítségével. Megfelelő tervezés, integrált szemlélet és komplex regionális fejlesztés kellene, valamint sok, összetetten gondolkodni képes, értelmes magyar ember, akinek el lehet magyarázni, hogy mit jelent valójában a regionalitás. Mindenkiire szükség volna ahhoz, hogy e feltételek alapján olyan régiós „összjáték” formálódjon, amiben nyilvánvalóan abszolút kulcsszereplő maga a felsőoktatás.

F.M.: A következő évek fejlesztéspolitikájának milyen fő irányjai vannak, milyen lényegi problémák láthatóak már most?

B.É.: A jelenlegi, 2007 és 2013 közötti időszak fejlesztéspolitikája felülről vezérelt, de nagy részét tartalommal az adott régióknak kell kitölteni. A pénzeknek jelentős része most már a regionális programokba áramlik, ott kellene különböző szinergiákat megteremteni, például a Társadalmi Megújulás Operatív Programmal vagy a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programmal. A régiók operatív programja a régiókban megjelenő víziókat operacionalizálja. Nagyon fontos megnézni a regionális operatív programokat, hogy mennyire komplexek vagy mennyire a régiók valós igényeire támaszkodnak. Például az oktatás és a munkaerőpiac közti kapcsolat mindenhol nagyon fontos, de a kérdés

az, hogyan képzelik ezt el a gyakorlatban. Van olyan program, amelyik azt tervezi, hogy a – régió munkaerő-piaci szereplőivel kapcsolatban lévő – területi integrált szakképző központok konzorciumaiban felsőoktatási intézmények is részt vegyenek, így közösen találhatnak megoldást a felmerülő problémákra. Ez már egy lehetséges csíra, de ha ezek megmaradnak üres szlogeneknek, akkor semmi nem fog történni. Ugyanakkor az állam inkább árthat, ha direkt módon próbál beavatkozni. A regionális fejlesztés esetében a fejlesztési tanácsoknak vannak döntési jogosítványai. Eddig még nem is olyan sok pénzről döntöttek, most már sokról. A regionális fejlesztési tanácsok összetételében még mindig nagyon nagy a kor-

4. ábra. Felsőoktatás-fejlesztési célok az ÚMFT-ben (Forrás: Köpeczi-Bócz Tamás előadása)

mányzati ágazati képviselvek súlya. Ennek a helyzetnek meg kell változni, és itt nagy kérdés, hogy mit hoz a következő periódus. Fontos kérdés még, hogy lesznek-e egyáltalán értékelések vagy nyomon követések. Eddig szinte semmilyen, tényeken alapuló hatásvizsgálat nem volt; nem tudjuk, hogy egy régióban megvalósuló projekt vagy program mennyire régióspecifikus, ugyanakkor a központi programoknak is megfelel-e. CS. B.: Hazánkban még mindig nem alakult ki a megfelelő regionális tervezési folyamat. Jelenleg ez szinte csak a pályázati forrasszerzést szolgálja. Leegyszerűsítve azt is mondhatnám, hogy ezen most futó programokban is

egyféle, szinte már profanizált tervezési mechanizmus érvényesült a régiók szintjén. Amit regionális operatív programként elfogadtak, az nem komplex régióprogram, csak töredéke annak, ami egy régió valóságos programja kellene hogy legyen. Egyébként én is igen nagy veszélyt látok még abban a tekintetben is, hogy ha ezek a komolyabb fejlesztési források „előlegei” most még beérkeznek. Nagyon nagy meglepetés fogja érni az összes felelős döntéshozót és régiókat 2-3 év múlva, amikor hajszálpontosan meg kell mondani, hogy mire lett elköltve, s mondjuk milyen módon fejlődött számszerűen a régió tudásbázisa. Igen nehezen értelmezhető adat

például, hogy az Alföldön sokszorosára nőtt a felsőoktatásban részt vevő hallgatók száma, ugyanakkor a szellemi foglalkozású alkalmazottak aránya csökkent. Regionális kutatóintézetünk egyébként próbál olyan vizsgálatokat végezni, amelyek esetleg segíthetnek a regionális változások komplex szemléletű követését. Az úgynevezett monitoring nagyon fontossá válik majd a regionális fejlődés és felsőoktatás kapcsolatában is.

Kérjük, ha a témával kapcsolatban véleménye van, esetleg a felsőoktatás és a régiók kapcsolatához hazai jó példát tudna bemutatni, írjon nekünk a muhely@educatio.hu e-mail címre.

AZ ÁBRÁKHOZ FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Eurostat Regional Yearbook 2007. Eurostat Statistical Books. European Commission, 2007.

Felsőoktatási statisztikai adatok 2006. www.okm.gov.hu

Köpeczi-Bócz Tamás: *A felsőoktatás új utakon – fejlesztési célok és források a felsőoktatásban.* Előadás az EDUCATIO Társadalmi Szolgáltató Kht. „A magyar felsőoktatás új utakon” c. konferenciáján. Letölthető: www.felvi.hu

Kutatás és fejlesztés 2006. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 2007.

Rechnitzer János: *Miért élnek jobban az emberek a Dunántúlon, mint az Alföldön? – Regionális különbségek és kezelési technikák* c. előadás a Mindentudás Egyetemén. Letölthető: www.mindentudas.hu